

BESCHERMDE PLANTEN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

De adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*)

De adelaarsvaren bestaat al vijf miljoen jaar. Ze komt in vele regio's ter wereld en in verschillende klimaten voor, maar niet in warme of koude woestijngebieden.

De varen is een goede bodembedekker. Ze beperkt op die manier erosie en biedt beschutting voor dieren. Maar haar eigenschappen beletten tal van andere plantensoorten om zich te ontwikkelen. In sommige omstandigheden verspreidt ze zich zonder ophouden. In Brussel is de situatie weliswaar onder controle, maar dat is niet overal het geval. In het Verenigd Koninkrijk, bijvoorbeeld, zijn er speciale programma's om haar ongebreidelde verspreiding in te dijken.

Deze grote varen heeft ook een aantal positieve eigenschappen. Ze kan nuttig zijn als 'combinatieplant' omdat ze vliegen weghoudt van wortelen, het koolwitje van de kool, de grauwe schimmel van de aardbei en, algemeen, (naakt)slakken op afstand houdt.

De groene schakeringen van haar bladeren en haar typische geur van ondergroei zijn best aangenaam.

Brussel alleen al telt een twaalfstal inheemse varens, waaronder de adelaarsvaren.

DE ADELAARSVAREN HERKENNEN

De adelaarsvaren groeit tot een hoogte van 85 cm tot 2 m. Net als bij vele andere varensorten zijn in de lente de jonge blaadjes (ook veren genaamd) opgerold, waardoor ze ietwat op een bisschopsstaf lijken. De bladeren zijn 30 tot 90 cm breed, driehoekig en naar de grond gebogen. De heldergroene bladeren worden donkergroen en verkleuren bruin in de herfst. Bij de eerste winterse vorst verliest de adelaarsvaren haar bladeren.

De adelaarsvaren en haar veer (samengesteld blad)

VOORTPLANTINGSWIJZE

Ze plant zich voornamelijk voort via haar uitgebreide netwerk van ondergrondse stengels of wortelstokken (varens hebben geen echte wortels) die enkele tientallen centimeters onder de grond kruipen en waaruit zich in de lente lange opgerolde bladeren ontwikkelen die uitgroeien tot veren.

Door deze vorm van ongeslachtelijke voortplanting kan de adelaarsvaren gemakkelijk open ruimten koloniseren, waar haar wortelstokken ongehinderd blijven doorgroeien. Doordat de wortelstok voldoende diep in de grond zit, overleeft hij bosbranden die planten aan de oppervlakte vernielen. Een wortelstok kan daarom wel duizend jaar oud worden.

IN WELK MILIEU GEDIJT ZE?

De adelaarsvaren groeit in oude bossen die voedings- en stikstofarm zijn, op een zure grond. Haar populatie kan exponentieel uitbreiden na het kappen van bomen of na een brand. Ze kan aldus gebieden koloniseren die voorheen bebost waren. In dat geval kunnen ook omliggende weilanden en velden gekoloniseerd worden.

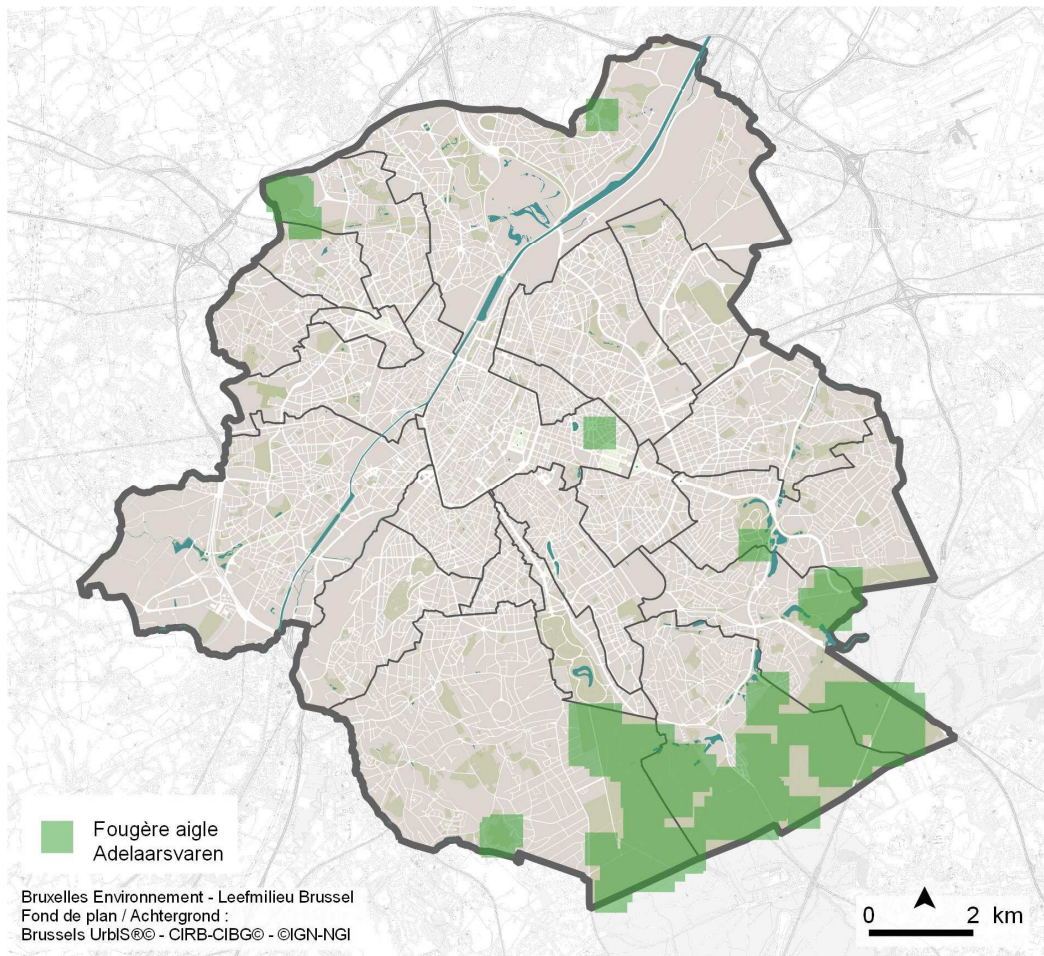
In de ondergroei van het Zoniënwoud vormt de adelaarsvaren dichte bestanden die soms tot 2 meter hoog reiken. De door ouderdom uitgedunde beukenkruinen laten meer licht doorschemeren naar de bodemgewassen. Dit geeft de varens meer kans om zich te verspreiden, waardoor ze een plaag kan worden: haar grote massieven verdringen stilaan andere plantensoorten.

Daarom trachten bosbeheerders het microklimaat van het bos te behouden door een goede balans te handhaven tussen schaduwrijke zones en lichtdoorlatende boomkruinen. Ze beperken de verspreiding van de adelaarsvaren ook tot zones waar ze de natuurlijke bosverjonging tegengaat, om zo grote boszones met meer open plekken en licht te behouden.

VERSPREIDING IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Ondanks haar uitstekende aanpassingsvermogen aan zeer verschillende omgevingen en habitats, zijn de grootste populaties adelaarsvaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geconcentreerd in het Zoniënwoud, waar ze een duidelijke voorkeur hebben voor de beukenmassieven langsheen de Sint-Jansbergsteenweg (de ring R0). Ook op het kerkhof van Brussel in Evere, in de Kruidtuin in het stadscentrum, in het domein van Laken en in het Laarbeekbos treffen we mooie varenkolonies aan.

ANEKNOTE

Sommige bronnen zeggen dat de naam 'adelaarsvaren' verwijst naar de gelijkenis van het blad met de vleugel van een adelaar. Maar tegenwoordig denkt men dat de naam verwijst naar de adelaarsvorm die verschijnt als men de stengel van de adelaarsvaren dwars doorsnijdt.

Vroeger werd de plant geplukt en als stalstro voor het vee gebruikt. Vanwege zijn insectwerende eigenschappen werden de bladeren ook gebruikt als bodembedekker voor teeltgewassen. De brede, mooie, grote bladeren van de adelaarsvaren werden lang verwerkt in strodaken.

Tal van dieren, zoals vossen en sommige vogelsoorten – waaronder de houtsnip en het winterkoninkje – zoeken beschutting en nesten onder de adelaarsvaren. Varenbestanden worden vaak geteisterd door teken. Het is daarom verstandig om er niet door te lopen of om uzelf achteraf in elk geval grondig te inspecteren.

BEHOUD VAN SOORTEN

Europese context

De biodiversiteit in Europa wordt beschermd door twee Europese richtlijnen. Deze bevatten nauwkeurige informatie (lijsten) over de verschillende soorten habitats en dier- en plantensoorten die beschermd moeten worden. De lidstaten zijn verplicht om beschermingszones te definiëren. In Europa vormen al deze gebieden samen het Natura 2000-netwerk.

Brusselse context

In maart 2012 keurde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de Ordonnantie goed betreffende het natuurbehoud, die de Europese richtlijnen omzet.

Doelstellingen: de bescherming, het beheer en het herstel van wilde flora- en faunapopulaties en hun habitat, maar ook van andere natuurlijke habitats en ecosystemen op het land en in het water. Om deze doelstellingen te bereiken, moeten onder andere verschillende maatregelen worden getroffen voor het behoud en het herstel van de kwaliteit van het leefmilieu.

Leefmilieu Brussel voert een gedifferentieerd beheer, dat een aangepaste interventie in de verschillende natuurlijke milieus beoogt, zodat de fauna en flora zich optimaal kunnen ontwikkelen. Enkele voorbeelden: halfjaarlijks maaien van graslanden en wegranden, aanleg van oevers van vijvers, uitdunnen van bomen (voor meer lichtinval), bannen van pesticiden, enz. Het Zoniënwoud maakt het voorwerp uit van een specifiek beheerplan, dat noodzakelijk is voor het behoud van zijn biodiversiteit.

Bescherming van de soorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Er bestaan twee types van soortenbescherming :

- bescherming die verband houdt met de biotoop van de soort (in een Natura 2000-gebied) ;
- directe bescherming van de soort, ongeacht de plaats waar ze voorkomt (zelfs in uw tuin).

Wat zijn de gevolgen van het beschermde statuut voor elk van ons ?

Er bestaan strikte maatregelen om de soorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te beschermen. Het is verboden om :

- deze soorten te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of opzettelijk te vernietigen in hun natuurlijke verspreidingsgebied en in de zones waar ze actieve beschermingsmaatregelen genieten ;
- exemplaren die uit de natuur werden gehaald te bezitten, te transporteren, te verhandelen of te ruilen.

Specifieke bescherming van de adelaarsvaren :

De adelaarsvaren is beschermd op grond van zijn standplaats: het is een typische plant van het Natura 2000-gebied "Zuurminnend beukenbos".

DE ADELAARSVAREN IN EEN OOGOPSLAG

Familie	- Familie van de <i>Dennstaedtiaceae</i> die tal van varens omvat.
Namen	- Latijnse naam: <i>Pteridium aquilinum</i> . - Wordt ook de grote varen of de gewone varen genoemd.
Categorie	- Sporenplant (maakt geen bloemen en dus geen echte zaden). - Winterharde plant met een zeer sterke wortelstok: bestand tegen temperaturen rond de -20°C. - Eenjarig blad.
Habitat	- Licht, gedeeltelijk beschadwd. - Bossen, onderbegroeiing en open plekken. - In onze streken vaker voorkomend onder lichtdoorlatende eikenbomen of dennen, of op open bosplekken. - Zeldzamer: op vochtige muren en rotsen, zelfs indien kalkhoudend.
Bloeiperiode	- Geen, de plant vormt sporen.
Bloesemkleur	- Geen.
Dichtheid per m²	- 1 tot 2 planten.
Bodemsamenstelling	- Neutraal tot zuur, soms kalkhoudend; koel. - Licht, stenig of zanderig, humusrijk, vrij diep. - Tolerant voor een vochtige bodem, mits goed gedraineerd.
Verspreiding	- Verspreiding via sporen: de sporen worden over aanzienlijke afstanden verspreid door de wind (tot meer dan 3.000 km). - Vegetatieve kolonisatie: met wortelstokken die onder de grond zitten en die door vertakkingen van meerdere centimeters de omgeving snel koloniseren. - Deling van de wortelstokken in de lente.
Plantperiode	- Herfst.
Ziekten en plagen	- Spintmijten of dwergcicaden, maar ze is erg resistent. - Resistent tegen ziekten.
Risico's	- Alle delen van de adelaarsvaren worden als giftig beschouwd voor mens en dier, omwille van hun gehalte aan aquilide A (een stof die mutaties veroorzaakt) en cyaankali-afgeleiden. Sommige delen worden zelfs als kankerverwekkend beschouwd. - Een aantal dieren en insecten eet sommige delen van de plant in kleine hoeveelheden: hertachtigen, konijnen, geiten, rupsen en vlinders. - Risico voor de biodiversiteit: wanneer ze zich over grote oppervlakten verspreidt, verhindert ze de groei van elke andere grasachtige plant door haar dichte begroeiing en snelle verspreiding. - Ze kan een broeinest van teken zijn.
Gelijkende soorten	- Andere varensoorten.

VOOR MEER INFO

[Natura 2000-gebieden](#)

Europese richtlijnen:

- [De 'Vogelrichtlijn' van 2009](#)
- [De 'Habitatrichtlijn' van 1992](#)

